

MARILYN
YALOM ■

Prsia
naprieč
dejinami

m a m
m a ž

Marilyn Yalomová

A stylized graphic consisting of two large, dark grey triangles. The left triangle is oriented with its base at the bottom and its apex pointing upwards. The right triangle is oriented with its base at the top and its apex pointing downwards. The two triangles are positioned such that they appear to be facing each other, with their inner sides nearly touching. The text of the title is centered between the two triangles.

**Prsia
naprieč
dejinami**

Z angličtiny preložila
Alexandra Strelková

m a m
m a š

Marilyn Yalomová
Prsia naprieč dejinami

Prvé vydanie

A HISTORY OF THE BREAST

Copyright © 1997 by Marilyn Yalom

Translation rights arranged by the Sandra Dijkstra Literary Agency

All Rights Reserved.

Slovak edition © Vydavateľstvo MAMAŠ 2024

Translation © 2024 Alexandra Strelková

All rights reserved.

ISBN 978-80-8268-142-3

Pre Irvina.
Navždy s láskou.

NEŽNÉ ŇADRÁ SA TAM SKVEJÚ,
VRCHOLKY HÔR, ČO VEDÚ K RAJU.

Stredoveká študentská pieseň

KEĎ BÁSNICI OPISUJÚ SMRŤ,
NAZÝVAJÚ JU „SVETOM BEZ POPRSIA“.

Ramón Gómez de la Serna, 1917

JEJ TEPLÁ NESPÚTANÁ HRUĎ
POZÝVA NA SLASTNÚ PÚŤ.

T. S. Eliot, *Šepot nesmrteľnosti*

VO VEDĽAJŠEJ IZBE DRIEME MUŽ.
SNÍVAME SA MU.
MÁME ŽENSKÉ HLAVY, ŽENSKÉ PRSIA,
DRAVÉ TELÁ DRAVČÍCH SAMÍC.

Adrienne Richová, *Počiatok*

Obsah

POĎAKOVANIE

ÚVOD

Menia sa časy i významy

14

1. KAPITOLA

Poprsie posvätné: bohyně, kňažky, biblické ženy,
svätice a madony

22

2. KAPITOLA

Poprsie erotické: „prstence nebeskej klenby“

66

3. KAPITOLA

Poprsie domáce: holandské intermezzo

114

4. KAPITOLA

Poprsie politické: ňadrá v službách národa

132

5. KAPITOLA

Poprsie psychologické: na tele záleží

180

6. KAPITOLA

Poprsie komerčné: od korzetu po kybersex

196

7. KAPITOLA

Poprsie medicínske: darca i ničiteľ života

252

8. KAPITOLA

Poprsie slobodné: v politike, poézii a obrazoch

296

9. KAPITOLA

Poprsie v kríze

334

POZNÁMKY

341

VYBRANÁ LITERATÚRA

364

PodĎakovanie

Túto knihu mi pomohli napísať priatelia, kolegovia a ľudia z virtuálneho sveta. Keď ma prepadli pochybnosti o hlavnej téme, mnohí ma podporovali a ubezpečovali, že záujem o prsia ešte stále pretrváva. Zo srdca ďakujem všetkým, ktorí mi pomohli pokračovať a neprestať.

V prvom rade by som chcela poďakovať kolegom zo Stanfordovej univerzity za ich odborné poznatky. Patria k nim profesori a profesorky Marc a Vida Bertrandovci, Judith Brownová, Brigitte Cazellesová, Joseph Frank, Van Harvey, Ralph Hester, Iris Littová, Marsh McCall, Diane Middlebrooková, Ronald Rebbholz a David Spiegel. Hlboko som zaviazaná Laure Kuppermanovej, vtedajšej študentke na fakulte umenia, za jej vytrvalú a vynikajúcu asistenciu pri výskume a rešeršiach. Vzácnu spätnú väzbu som dostala po autorskom čítaní vybraných kapitol na pôde Výskumného centra pre dejiny žien a rodových vzťahov Stanfordovej univerzity. Špeciálne by som sa chcela poďakovať Edith Gellesovej – veľmi ma ovplyvnili jej práce o dejinách rakoviny prsníka, renée c. hoogland z Katolíckej univerzity v Nijmegeni – počas svojho rezidenčného pobytu na Stanforde mi pomohla zorientovať sa v holandských dejinách, Sidre Stichovej – upriamila moju pozornosť na relevantné materiály a zdroje z oblasti amerického umenia a populárnej kultúry, a Susan Bellovej – prečítala si celý pracovný rukopis a neúnavne mi nastavovala zrkadlo.

Veľké poďakovanie patrí poetke Chane Blochovej z vysokej školy Mills College a spisovateľke Marcii Falkovej z Berkeley za pomoc pri práci s biblickými a klasickými zdrojmi (obe vydali svoje preklady *Piesne piesní*). Kapitulu venovanú psychológii cennými pripomienkami obohatili

psychoanalytik John Beebe zo San Francisca a psychiater Carlos Greaves z Pala Alta. Spisovateľky Beth Gutcheonová zo San Francisca a Minerva H. Neiditzová z Connecticutskej univerzity mi poskytli veľmi užitočné štylistické rady. Susan Gussowová z newyorskej Cooper Union mi výrazne rozšíri-la obzory v oblasti vizuálneho umenia. Rovnako ako aj pri predchádzajúcich projektoch som sa mohla naplno spoľahnúť na neomylné a bezchybné pripomienky Mary Felstinerovej zo Sanfrancisckej štátnej univerzity.

Vo Francúzsku mi veľmi pomohli blízki priatelia Philippe Martial a Bertrand Féger odbornými znalosťami a kontaktmi v senátnej knižnici Bibliothèque du Sénat a v univerzitnej nemocnici Assistance Publique v Paríži. Za neutíchajúcu podporu som hlboko zaviazaná dnes už zosnulému Claudovi Paolettimu a jeho manželke Catherine. Takisto ďakujem Elisabeth Badinterovej za vzácne informácie a povzbudenie.

Manžel Irvin a syn Benjamin boli mojimi vernými spriaznenými dušami aj prísnymi kritikmi. Dcéra Eve a zať Michael Carstens, obaja lekári, mi podrobne zrevidovali kapitolu venovanú medicíne, syn Reid, fotograf, dohliadal na výber sprievodných ilustrácií a prispel aj niekoľkými vlastnými fotografiami. Kapitolu venovanú psychologickým otázkam odborne posúdili syn Viktor, psychológ, a nevesta, Reidova manželka Tracy La Rue, ktorá sa v tom čase pripravovala na atestáciu z psychológie. Viktorova žena Noriko Nara pózuje na krásnej fotografii s naším vnukom Jasonom v náručí. Kniha *Prsia naprieč dejinami* je vlastne jeden veľký rodinný projekt.

V neposlednom rade sa chcem poďakovať redaktorke Victorii Wilsonovej vo vydavateľstve Knopf za pozorné kritické oko, Bramovi Dijkstrovi z Kalifornskej univerzity v San Diegu za precízne preštudovanie rukopisu v kľúčovom okamihu jeho tvorby a Sandre Dijkstrovej, jeho manželke a mojej literárnej agentke a blízkej priateľke, za to, že knihu dostala do vynikajúcich vydavateľstiev doma aj v zahraničí.

Úvod

Menia sa časy i významy

Bola by som veľmi rada, keby ste sa nad ženskými prsníkmi zamysleli celkom inak ako doteraz. Pre väčšinu z nás a najmä pre mužov sú prsia estetickou erotickou okrasou, priam korunovačnými klenotmi ženskosti. Tento sexualizovaný pohľad však zďaleka nie je univerzálny. V mnohých kultúrach Afriky a južného Tichomoria, kde ženy odnepamäti chodia s odhalenou hrudou, sa prsníkom neprikladá prevažujúco erotický význam ako na Západe. Nezápadne spoločnosti majú svoje vlastné fетиše, v Číne sú nimi malé chodidlá, v Japonsku labutia šija, v Afrike a Karibiku zasa silné boky a veľký zadok. Sexuálny náboj a kúzlo týchto telesných partií plynú predovšetkým z ich čiastočného či celkového zahaľovania – francúzsky básnik Stéphane Mallarmé hovorí o *l'érotique voilée*, zahalenej erotike.

Postuláty o prsiach, ktoré v západnom svete berieme ako raz a navždy dané, sú z historického hľadiska, a teda aj z pohľadu tejto štúdie, prinajmenšom len voľnými hypotézami. V knihe pokrývam obdobie približne dvadsiatic piatich tisícročí a zameriavam sa na určité okamihy, keď sa v západnej kultúre udomácnila tá či oná špecifická predstava o prsiach a zmenila spôsob, akým boli vnímané a znázorňované. Predstavte si dejiny ženského poprsia ako filmovú montáž, v ktorej sa obrazy vyvíjajú a niekedy prelínajú, ale nikdy nesplynú do lineárneho príbehu.

Celým týmto vývojom sa vinie zásadná otázka: Komu prsia vlastne patria? Patria dojčatú, ktorého život závisí od

materského mlieka či jeho plnohodnotnej náhrady? Patria mužovi či žene, ktorí ich láskavo hladia? Patria umelcom, ktorí zachytávajú ženské krivky, alebo módnym guru, ktorí podľa dopytu na trhu hlásajú trendy ich malých či veľkých rozmerov? Patria odevnému priemyslu, ktorý dospievajúcim dievčatám ponúka „športové podprsenky“, starším ženám „podporné a spevňujúce“ modely a ženám, ktoré chcú vystaviť na obdiv čo najplnší dekolt, zázrak menom Wonderbra? Patria náboženským moralistom a iným puritánom, podľa ktorých musia byť cudne zahalené? Patria zákonodarcom, podľa ktorých možno zatýkať ženy „hore bez“? Patria lekárom, ktorí rozhodujú o tom, ako často ich treba podrobiť mamografii, kedy biopsii či dokonca amputácii? Patria plastickým chirurgom, ktorí ich pretvárajú čisto z kozmetických dôvodov? Patria výrobcom pornografie, ktorí si na ne zakúpia licenciu a obnažujú ich, často v kontexte ponižujúcom a zraňujúcom pre celé ženské pohlavie? Alebo patria žene ako takej, žene, pre ktorú sú neoddeliteľnou súčasťou jej vlastného tela? Uvedené otázky ilustrujú niektoré z rôznorodých spôsobov, ktorými sa muži a inštitúcie naprieč dejinami usilovali prisvojiť si ženské prsníky.

Prsiam ako charakteristickému príznaku ženského tela sa od počiatku zaznamenaných dejín ľudstva pripisovali pozitívne aj negatívne konotácie. Evu z biblickej knihy Genezis poznáme ako uctievanú matku celého ľudského pokolenia aj ako archetyp ženy pokušiteľky. Židia a kresťania síce hrdo hlásajú, že na jej prsiach boli odchovaní ich predkovia, zároveň však Evino ňadro stotožňujú s jablkom poznania a vyhnaním z raja, čo je zrejme aj z početných umeleckých stvárnení.

V časoch, keď prevláda pozitívne vnímanie, vyzdvihuje sa schopnosť prs prinášať výživu deťom či v prenesenom význame celému náboženskému alebo politickému spoločenstvu. Pred päťtisíc rokmi sa tak uctievali ženské idoly v západnej civilizácii aj na Blízkom Východe, pred päťsto rokmi talianske maľby zobrazovali dojčiacu madonu a pred dvesto rokmi

mali podobu ženy s odhalenou hrudou aj ideály Francúzskej revolúcie Sloboda, Rovnosť aj nová Francúzska republika.

Keď prevažuje negatívny pohľad, ženské poprsie sa stáva stelesnením pokušenia, ba dokonca agresivity. Takto ho zobrazoval nielen autor knihy *Genezis*, ale aj židovský prorok Ezechiel, ktorý o biblických mestách Jeruzalem a Samária píše ako o nerestných pobeheľciach so smilnými prsami. Aj Shakespeare urobil zo svojej lady Macbeth monštrum so „zlovestnými prsníkmi“ a zďaleka nebola v jeho tvorbe jediná. Predstavu „skazonosného ňadra“ často sprevádza sex a násilie, ako to vidíme aj v súčasnej kinematografii, televíznej tvorbe, reklame a pornografii. Netreba asi zvlášť zdôrazňovať, že zväčša – a zďaleka nielen v súvislosti s prsníkmi – ide o tradične mužskú perspektívu.

Už veľmi dlho sa zamýšľam nad tým, ako sa v minulosti k svojim prsiam stavali ženy. Pátrala som po prípadoch, keď sa samy rozhodovali o tom, ako ich odievať či používať. Vždy ma zaujímalo, do akej miery si mohli vyberať, či budú alebo nebudú dojsť deti, či a kedy mali vôbec nejaké slovo pri lekárskej starostlivosti o prsia a ako ich využívali na dosiahnutie obchodných a politických cieľov. Líši sa ženské literárne a výtvarné poňatie poprsia od mužského? Veľkú pozornosť som venovala obdobiam, v ktorých sa ženy usilovali nad ním znovunadobudnúť kontrolu, predovšetkým koncu 20. storočia.

V knihe sa vydáme na dlhú a nezvyčajnú púť od paleolitických bohýň až po hnutie za ženské práva. Cestou narazíme na prehistorické sošky s prsami obdarenými magickou mocou, na hadie kňazky s odhalenou hrudou z minojskej Kréty aj na sochu mnohoprsnatej bohyně Artemidy, ktorá ilustruje poslednú vlnu predkresťanského kultu inšpirovaného mystériom ženstva. V starozákonnom svete hebrejskej Biblie boli ženy rešpektované v prvom rade ako matky, kresťanský Nový zákon vyzdvihuje Pannu Máriu ako nadpozemskú matku Božiu. V židovskej aj kresťanskej tradícii sa ženské prsia uctievali ako zdroj mlieka nevyhnutného na prežitie židovského

národa a neskôr Ježišových nasledovníkov. Obraz malého Ježiša sajúceho mlieko z matkinho prsníka sa stal metaforou duchovnej potravy všetkých kresťanov.

Dojčiacia madona v podobe, akú nadobudla v Taliansku v 14. storočí, čoskoro musela čeliť novému, prevažne sexuálnemu ponímaniu. V početných výtvarných a básnických dielach, ktoré vo veľkom vznikali v Taliansku, vo Francúzsku, v Anglicku a severnej Európe v 15., 16. a 17. storočí, začala erotická stránka poprsia výrazne zatieňovať materské a posvätné chápanie.

Posvätný a sexuálny aspekt predstavujú v boji o prsia dva konce jednej a tej istej palice. Ženský osud neustále osciluje medzi funkciou prsníka ako zdroja obživy a zdroja vzrušenia. Od počiatkov židovsko-kresťanskej éry muži v cirkevných aj sekulárnych kruhoch, nehovoriac o deťoch v útlom veku, považujú ženské prsia za svoje výhradné vlastníctvo, s ktorým môžu voľne narábať bez ohľadu na ženin súhlas.

V 17. storočí v Holandskej republike vstúpil do hry aspekt občianskej zodpovednosti. Dojčiacia matka vo veľkej miere prispievala k celkovému blahu rodiny aj spoločnosti. V nasledujúcom storočí sa pridávanie dieťaťa materským mliekom stalo neodlučiteľnou súčasťou ideí Francúzskej revolúcie. Mnohí nasledovníci Rousseaua vo Francúzsku verili, že všeobecná spoločenská reforma bude úspešná iba vtedy, ak matky budú kŕmiť deti vlastným mliekom a nebudú ich odovzdávať dojčkám, ako bolo v tých časoch bežné. Na individuálnej úrovni sa tak povinnosť ženy chovať dieťa na vlastnej hrudi zliala s kolektívnou zodpovednosťou národa ako takého vychovávať si verných občanov. Táto idea sa preniesla do zobrazení republiky ako ženy s obnaženým poprsím a prsia sa pri prechode od absolutizmu k zastupiteľskej forme vlády „zdemokratizovali“.

Komplexná štúdia o prsiach sa nevyhnutne musí venovať aj ich lekárskej anamnéze. V 20. storočí sa medicína v čoraz väčšom rozsahu zaoberá predovšetkým rakovinou prsníka, starí Gréci a Rimania sa rovnakou mierou zaujímali o doj-

čiacu matku. V mnohých medicínskych spisoch v rôznych jazykoch nachádzame podrobné informácie a odporúčania ohľadom zmien v prsníkoch počas tehotenstva, stravy a pohybu, správnych foriem dojčenia, starostlivosti o abscesy či odstavovania dieťaťa. Ilustrujú nielen to, ako sa lekárska profesia usilovala o neustále zlepšovanie zdravotnej starostlivosti o pacientky, ale je zrejme aj vážene postavenie ženy ako rodičky a živičky.

Zatiaľ čo v 19. storočí lekári kládli dôraz na morálnu stránku dojčenia, priekopníci psychológie a psychoanalýzy pripomínali jeho rozhodujúci vplyv na emočný vývin dieťaťa. Na prelome storočí Sigmund Freud zbieral psychoanalytické dôkazy o tom, že cucanie matkinej bradavky nie je len úplne prvá aktivita dieťaťa, ale aj prvopočiatok jeho sexuálneho života. V populárnej kultúre sa Freudovo poňatie ženských prs prepracovalo do nespočetných filmov, literatúry, komiksov, časopisov, vtipov či sloganov na tričkách. Všetky tieto zobrazenia preukázateľne svedčia o tom, že ženské poprsie je pre dospelého muža neodolateľne príťažlivé.

Od 19. storočia nárokov na prsia pribúdalo tak rýchlo, ako napredovalo v industriálnej a postindustriálnej ére aj všetko ostatné. Ženy dodnes zo všetkých strán bombarduje reklama na podporu, tvarovanie a zvýraznenie poprsia: korzety, podprsenky, krémy a emulzie, silikónové implantáty, redukčné diéty a rôzne posilňovacie pomôcky a stroje. Prsia sa na komerčné účely využívali odjakživa, ale až v podmienkach plne rozvinutého kapitalizmu posledných sto rokov sa stali prostriedkom na dosiahnutie zisku. Dámska bielizeň na zahalenie a spevnenie prs sa používala už v starom Grécku a Ríme, korzety boli bežné už v neskoršom stredoveku, aspoň teda v bohatých kruhoch, ale až keď sa v polovici 19. storočia začali korzety vyrábať vo veľkom a začiatkom 20. storočia vznikli podprsenky, sa táto špeciálna bielizeň stala dostupnou pre ženy všetkých spoločenských vrstiev. S masovou výrobou sa „dohľad nad poprsím“ stal všeobecne povinným.

Ženská bielizeň vždy zodpovedala aktuálne prevládajúcemu ideálu telesnej krásy, čiže jednotlivé fázy v dejinách prsníka môžeme odvodiť aj od toho, či sa poprsie zatláčalo do úzadia alebo tlačilo do popredia. Porovnajme napríklad „plochý“ chlapčenský vzhľad z dvadsiatych rokov 20. storočia a sexy „projektily“ z rokov päťdesiatych. Fazóna korzetov a podprseniek sa striedavo prispôbovala tomu, či sa prsia mali zmenšovať a zakrývať alebo, naopak, mali vyčnievať ako oblé jablká či špicaté torpéda.

Je príznačné, že hnutie za ženské práva sa koncom 60. rokov začalo práve široko medializovaným pálením podprseniek. Vo feministických kruhoch síce „podprsenkové podpaľáčky“ nemali najlepšiu povest, no vytvorili určitý vzorec odporu proti obmedzeniam nastoľovaným zvonka a, väčšmi obrazne než doslovne, podkopávali ideu vonkajšej kontroly nad jednotlivcom. V ďalšom kroku potom mohli spochybňovať autoritu takých nedotknuteľných inšancií ako medicína či móda. Ženy sa samy začali rozhodovať, či nosiť podprsenku, chodiť hore bez, dojsť alebo podstúpiť mastektómiu.

Tomuto uvažovaniu dominuje otázka vzťahu k vlastnému telesnému vzhľadu. Je zjavne ťažké dosiahnuť spokojnosť s vlastnými prsami, ak nespĺňajú aktuálny štandardný ideál. Mnohé štúdie ilustrujú, do akej miery sú ženy pod vplyvom autokratického ponímania krásy, ktoré sa v druhej polovici 20. storočia obmedzilo na vychudnutú postavu s výrazným poprsím. Američanky míňajú nespočetné milióny na tovary a služby, ktoré im majú zmenšiť dolnú časť tela a zväčšiť hornú. V Spojených štátoch amerických sú dnes najčastejšími estetickými chirurgickými zákrokmi liposukcia, teda odsávanie nadmerného tuku, a augmentácia, čiže zväčšovanie poprsia. Zároveň sa medzi ženami každého veku priam kozmickou rýchlosťou šíria rôznorodé redukčné diéty a u mladších dosahujú takmer epidemické rozmery anorexia a bulímia. Tento konzumizmus a patologické správanie sa síce nedá výhradne

pripísať predstavám, ktoré propagujú reklamné kampane, časopisy, filmy a televízne programy, bolo by však naivné ignorovať podiel médií na šírení všeobecného normatívneho obrazu príťažlivej ženy. Dalo by sa povedať, že dnes sa ženské i mužské nároky na vzhľad v oveľa väčšom rozsahu formujú na základe komerčného modelu, ktorému sme zo všetkých strán vystavení.

Feministické aj iné hnutia sa usilovali oslobodiť ženy od mediálne pretláčaných ideálov krásy, no aj medzi nimi panujú rôzne predstavy. V určitom období sa považovalo za politicky korektné nenosiť podprsenky a nezvýrazňovať líniu postavy. Koncom 20. storočia prišlo po generácii detí odchovaných na mlieku z fľašky opäť do módy dojčenie. Dnes sa mnoho žien aktívne zasadzuje za väčšiu účasť na rozhodovaní lekárov v otázkach, ktoré priamo ovplyvňujú ich život, najmä pri rakovine prsníka.

Ženy sa musia nevyhnutne vyrovnávať s tým, že ich prsníky nesú hlboký význam jednak ako darcovia života, jednak ako jeho ničitelia. Sú symbolom premeny dievčaťa na ženu, sexuálnej rozkoše a dojčenia, zároveň sa čoraz väčšmi spájajú s rakovinou a smrťou. „Dobré“ a „zlé“ ňadro pre ženu nepredstavujú protiklad medzi matkou či sväticou a pôžitkárkou či pobehticou ako v textoch mnohých mužských autorov, ani v nej nevyvolávajú protichodné detské vnímanie „dobrého“ zdroja výživy a jej „zlého“ odopierania ako v niektorých psychoanalytických teóriách. Prsia pre ženu stelesňujú viditeľné a hmatateľné existenciálne napätie medzi životom a smrťou, odveký boj, ktorý medzi sebou zvädzajú bájni Eros a Thanatos.

Kultúrne dejiny prsníka spadajú do kontextu falického kultu, ktorý v západnej civilizácii prevláda posledných dvetisícpäťsto rokov. Prsia však mali paralelne aj svoj vlastný kult, ktorý vyrástol z mužských predstáv, ako aj z potrieb a túžob žien, ktorým prsia koniec koncov patria.

1. kapitola

Posvätné poprsie: bohyně, kňazky, biblické ženy, svätice a madony

Na počiatku bolo ňadro. V celých ľudských dejinách, s výnimkou relatívne krátkeho úseku, neexistovalo nič, čo by mohlo nahradiť materské mlieko. V podstate až do konca 19. storočia, keď sa vďaka pasterizácii stalo bezpečným zvieracie mlieko, život či smrť novonarodeného dieťaťa záviseli výlučne od matkinho prsníka. Niet divu, že naši prapredkovia svoje ženské idoly obdarúvali takým úctyhodným poprsím. A niet divu, že tieto modly vznikali dávno pred nástupom poľnohospodárstva v takých rôznorodých oblastiach ako Španielsko, Stredná Európa či ruské stepi. Človek nemusí mať ktovieako bohatú fantáziu, aby si vedel predstaviť, ako zúfalá matka z doby kamennej prosí niektorú z tých korpulentných bohýň o výdatnú zásobu mlieka (obr. 1).

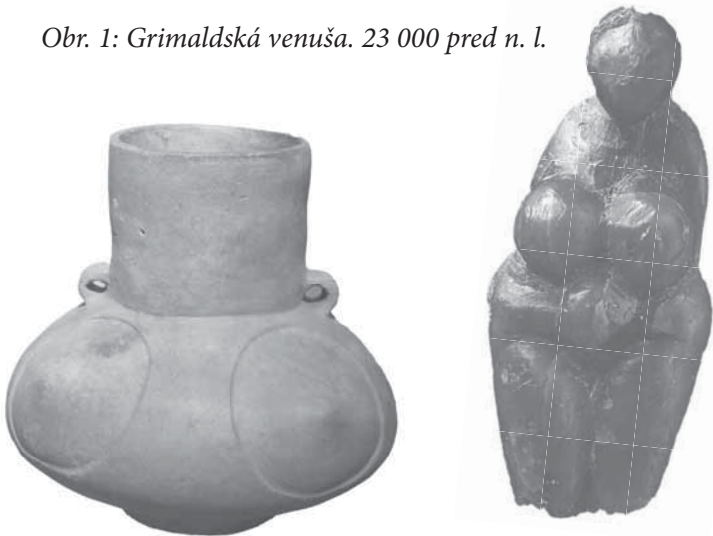
Ženské figúry a figúrky boli z kosti, kameňa či hliny a nemali len výrazné poprsie, ale aj rozmerné brucho a zadok. Takáto kyprá postava možno nespĺňa dnešné ideály krásy, pre obyvateľov sveta, v ktorom potrava nebola práve životnou istotou, však telnatosť znamenala požehnanie. Predstavovala najlepšiu šancu na prežitie a schopnosť uživiť potomstvo aj v čase hladu.

Tieto prehistorické sošky s najväčšou pravdepodobnosťou znázorňovali bohyně plodnosti a materstva. Podľa známej antropologičky Marije Gimbutasovej „jednoznačne nešlo

o manželky mužských bohov“.¹ Postavy mali zväčša ruky položené na bruchu alebo na prsiach, ako keby tým naznačovali, že ženská schopnosť rodiť a dojčiť si zasluhuje úctu.

Na niektorých starovekých náleziskách sa kultové predmety v podobe prsníkov našli oddelene od zvyšku ženského tela. Pred vstupom do svätyne Le Combel v prehistorickej jaskyni Pech Merle vo Francúzsku napríklad objavili stalaktit z obdobia približne 15 000 pred n. l., pripomínajúci ženský prsník aj s bradavkou a posiaty červenými okrovými bodkami.² O zhruba desaťtisíc rokov neskôr v lokalite Çatal Hüyük na juhu tureckej Anatólie na stenách svätyne vyrástli rady hlinených prsníkov so zvieracími zubami, klami a zobákmi namiesto bradaviek.³ Vo Švajčiarsku sa našli prsia tesané do neolitického parožia a v Nemecku zasa vázy zo železnej doby s vytepanými dvomi a tromi párami prsníkov.⁴

Obr. 1: Grimaldská venuša. 23 000 pred n. l.

Obr. 2: Váza nájdená v oblasti Lužice, Východná Európa. Pribl. 1 300 pred n. l. Táto nádoba s niekoľkými prsníkmi sa pravdepodobne používala v jednom zo starovekých kultov uctievajúcich bohyne.

Domnievame sa, že išlo o kultové predmety, ich skutočný účel a význam však s istotou nepoznáme. Naše predstavy o obradoch v svätyniach plodnosti, o tancoch okolo ňadrových vencov či nápojoch podávaných v čašiach v tvare prsníka sa skôr hodia do scenárov hollywoodskych filmov (obr. 2).

Najčastejšie sa však poprsie modelovalo podľa skutočnosti priamo na ženské telo. V historickom regióne Úrodného polmesiaca bolo základným prvkom domácich aj chrámo-

vých kultových objektov, obdobne ako sa dnes v kresťanstve uctieva kríž či podobizne Panny Márie. Mnohé sošky znázorňovali postavy, ktoré si prsníky podopierajú dľaňami či predlaktami v typickom „núkajúcom“ geste. V oblasti dnešnej Sýrie boli súčasťou všeobecne rozšírených náboženstiev až do nástupu islámu v 7. storočí n. l., keď kult bohýň nadobro vystriedala viera v jedného boha, Alláha.

Aj na historických územiach, ktoré tvoria dnešný Izrael, boli hlinené modly z biblického predkresťanského obdobia zväčša ženského pohlavia, často s dôrazne nadvihnutým poprsím. Jasne to vidieť na stĺpových sochách fenickej bohyně lásky a plodnosti Aštarty z obdobia od 8. do 6. storočia pred n. l. Táto *dea nutrix*, teda bohýňa živiteľka, sa opisovala ako „strom s ňadrami“ a „stelesnenie modlitby za plodnosť a požíveň“.⁵

Obr. 3: Sediaca bohýňa Eset dojčiaca syna Hora. Egypt, neskoré obdobie. Socha Eset, kŕmiacej syna Hora, je považovaná za predobraz kresťanskej dojčiacej madony.